

De bosaalbes is in zijn geheel kleiner dan de cultuuraalbes. Links in bloei, rechts in vrucht.

De kruisbes komt voor in Zuid-Limburg en in de duinen.

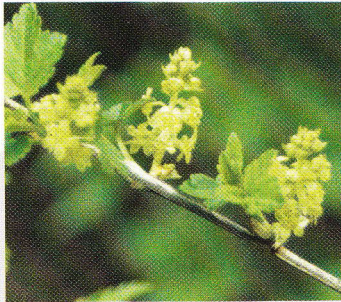

Verspreid over Nederland komt de zwarte bes in het wild voor.

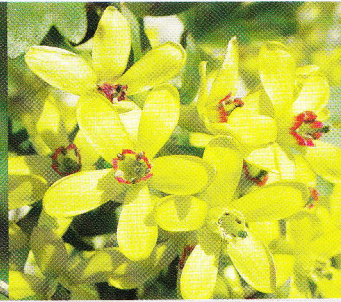
Tot de inheemse ribessen behoren aalbes, kruisbes en zwarte bes. Veel minder bekend als inheemse soort is de noordse aalbes of trosbes, maar of deze ook echt inheems is staat nog ter discussie. Deze ribessen worden in ieder geval al sinds de late middeleeuwen gekweekt. Naar hoe hun wilde voorgangers er precies uitzagen moeten we enigszins gissen. Ongetwijfeld zullen de smakelijke bessen door mensen zijn gezocht en gekweekt vanaf het moment dat ze voorhanden waren.

De zwarte bes is een kleine fruitsoort die door de archeologen met zekerheid als wild is aangemerkt. Al vanaf het einde van de laatste ijstijd komt de zwarte bes in ons land voor. De aalbes en de kruisbes zijn echter voor wat hun oorsprong betreft met veel geheimzinnigheid omgeven. Er is geen duidelijk thuisgebied voor deze bessen aan te wijzen. De Romeinen hebben er nooit iets over geschreven. Kennelijk kenden ze de bessen niet. De eerste schriftelijke bronnen over aalbessen zien we pas in de late middeleeuwen: de dertiende en veertiende eeuw. In de zestiende eeuw worden aalbessen in een bekend botanisch handboek aangeduid met 'Besieken van over Zee'. Ze werden ook toen kennelijk nog als een nieuw gewas beschouwd.

De verschillende soorten bessen worden gerekend tot de *Ribes*-familie, maar sommige botanici rekenen ze tot de *Steenbreek*-familie. Het zijn houtige

Alpenbes

Gele ribes

Rode ribes

Klein wild fruit

Diverse soorten *Ribes* komen wild en verwilderd voor in Nederland. Op basis van de meest pure benadering van het begrip inheems is alleen de zwarte bes echt inheems. Toch worden ook de verwilderde soorten tot de inheemse flora gerekend.

Tekst en beeld Bert Maes

gewassen, maar ze verhouden niet erg opvallend. Ze vormen hooguit drie of vier jaarringen. Door middel van worteluitlopers kunnen individuen echter heel lang overleven. Behalve de wilde bessorten komen we in houtwallen en bosranden geregeld verwilderde cultuurbessen tegen.

Bosaalbes

Bij het veldonderzoek naar autochtone bomen en struiken is naarstig gezocht naar wild-ogende struiken in ons land. Gebleken is dat er in de beekdalen in het oosten en zuiden van ons land en in het Limburgse mergelland in de bossen aalbessen voorkomen die sterk afwijken van de gekweekte vormen. Belangrijke verschillen met de gekweekte bessen zijn: de bessen zijn veel kleiner, de pitjes zijn kleiner en geringer in aantal, het blad is kleiner en ze hebben opvallend veel worteluitlopers. Ze worden wel met bosaalbes aangeduid: *Ribes rubrum* var. *rubrum*.

De cultuuraalbes is dus in alle opzichten forser dan de bosaalbes en maakt geen of weinig uitlopers. Verder is kenmerkend voor de bosaalbes de afdruk van de kelkblaadjes op de bes, een scherphoekige vijfhoek, terwijl de afdruk van de kelkblaadjes op de gekweekte bes bijna rond is. De bosaalbes is ook wat zuurder, maar toch heel smakelijk.

Het milieu van de bosaalbes is nat of

vochtig, licht loofbos. De bosaalbes verdraagt schaduw goed en komt zelfs dan nog in bloei en vrucht. Deze wilde aalbes wordt vreemd genoeg slechts in een beperkt gebied in Europa aangetroffen: Engeland, Duitsland, Nederland, België en Frankrijk.

Kruisbes

De kruisbes heeft net als de aalbes een in het wild voorkomende vorm. Ook hiervan zijn bessen en blad kleiner dan van de cultuurvorm. De wilde kruisbes is een lage, stekelige struik met kleine ronde, diep ingesneden en behaarde bladeren. De bessen hebben een karakteristieke groenbruine kleur met gele strepen. De bloemen hebben een afstaande, bruinrode kelk. In Nederland komt deze kruisbes algemeen voor in Zuid-Limburg en in de kustduinen, en in mindere mate in de bossen van Zuid- en Oost-Nederland. Als soort komt de wilde kruisbes voor in heel Europa en een groot deel van Azië.

Zwarte bes

Opvallend en kenmerkend voor de zwarte bes zijn, zoals de naam al zegt, de zwarte bessen. De bladeren hebben een typische cassisseur die veroorzaakt wordt door de vele gele kliertjes aan de onderzijde. Het blad is in het veld goed herkenbaar aan de lange, spitse eindlob.

De roodachtige bloemen zitten in kleine trossen. De wilde zwarte bes komt verspreid over heel Nederland voor, vooral in natte en vochtige bossen, in rivier- en beekdalen en in laagveengebieden. Net als de kruisbes is ook deze soort in geheel Europa en een groot deel van Azië te vinden.

Noordse aalbes

Ribes spicatum, de noordse aalbes, is een soort in Noord-Europa en de bergstreken van zuidelijk Europa. De soort lijkt op het eerste gezicht sterk op de aalbes, maar heeft afwijkend blad: de stuifmeelklokjes zitten tegen elkaar, die van de bosaalbes zitten los van elkaar. Verder is de bloembodem van de noordse aalbes niet trechtersvormig zoals bij de aalbes.

Behalve het besproken rijtje inheemse bessen, komt vlak over de grens nog een andere soort voor: de alpenbes. Op het eerste gezicht lijkt deze soort op de kruisbes, maar de stekels ontbreken. De bloemen staan in rijkbloeiende trossen. Soms zien we in de natuur nog spontaan verwilderde bessorten, zoals de rode ribes met sterke Citroengeur, en sinds kort ook de gele ribes.

Alle ribessoorten zijn van groot ecologisch belang, omdat ze allerlei insecten aantrekken door de nectar in de bloemen en de vruchtdracht. ■